

หัตถ์

พระอาจารย์สงบ มนฺตฺสฺนุโต

ถาม-ตอบ ปัญหาธรรม วันที่ ๒๐ มกราคม ๒๕๖๗

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองแก อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

ถาม : ข้อ ๒๙๙๘. เรื่อง “สงสัยในการภาวนา”

กราบนมัสการหลวงพ่อบรมมีข้อสงสัยในการภาวนา ขอกราบเรียนถามดังนี้ครับ

ในการภาวนาผมมีความเห็นว่า เมื่อจิตถูกทำลายหรือความเห็นเดิมทั้งหมดถูกลบออกไป อาการหรือสิ่งที่ปรากฏขึ้นมาจะมีเพียงแค่อารมณ์อย่างเดียวนั้นที่ดำรงอยู่ โดยปราศจากความเห็นอื่นเจือปนอีกต่อไป

ดังนั้น ความเห็นของผมนี้ผิดถูกประการใด ขอหลวงพ่อบรมเมตตาช่วยแนะนำด้วยครับ

ตอบ : นี่คำถามเนาะ คำถามนี่นะ อย่างนี้โดยทั่วไปสังคมก็สาธุๆ แต่นักปฏิบัติเนาะ การประพฤติปฏิบัติอย่างนี้ เวลาถามอย่างนี้ถูกไหม ถูก ในการปฏิบัติก็เริ่มต้นอย่างนี้ไง

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสอนปุถุชน สอนสัตว์โลกที่มีกิเลสท่วมหัวใจ กิเลสท่วมหัวใจ กิเลสทับถมหัวใจ ทุกข์ยากแสนเข็ญ แล้วไม่มีที่พึ่งที่อาศัย บอกให้เขาทำทาน บอกให้เขาทำบุญกุศลของเขาเพื่อเขาได้ไปเกิดบนสวรรค์ แล้วให้ถือเนกขัมมะ แล้วถ้าจิตใจเขาควรแก่การทำงาน องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะแสดงอริยสัจ

จิตใจเขาควรแก่การทำงาน หนึ่งงานปฏิบัตินี้ไง ถ้าจิตใจเขาควรแก่การทำงาน เวลาพูดธรรมะกัน มันเข้าใจได้

ถ้าจิตใจเขาไม่ควรแก่การทำงาน โอ้โฮ! ฟังอย่างนี้สาธุ กำลังจะเป็นพระอรหันต์แล้วแหละ ลบไปหมด

นี่ไง คำถามใจ “การภาวนาผมมีความเห็นว่า เมื่อจิตถูกทำลายหรือความเห็นเดิมทั้งหมดถูกลบออกไป อากาหรือสิ่งที่ปรากฏขึ้นมา มีเพียงแต่อากรู้อย่างเดียวเท่านั้นที่ดำรงอยู่ โดยปราศจากความเห็นอื่นเจือปนต่อไป ดังนั้น ความเห็นของผมถูกหรือผิดประการใดครับ”

นี่ไง ทำสมาธิ ทำสมาธิมันเป็นแบบนี้ สมาธิ เวลาถ้ากิเลส มันเครียด มันทุกข์มันยาก อารมณ์ความรู้สึกมันบีบมันคั้น นี่มันเป็นอารมณ์ทั้งสิ้น ถ้าวางได้ๆ กิเลสสงบตัวลง ถ้ากิเลสสงบตัวลงมันจะเป็นสมาธิ มันจะสงบเข้ามา เวลาสงบเข้ามาแล้ว สงบเข้ามา พอมันสงบเข้ามาแล้ว มีเหลือแต่อาการรู้

นี่ไง ที่เวลาทางวิชาการ ทางวิชาการเขาบอกว่า “สมาธิแก้กิเลสไม่ได้ สมาธิแก้กิเลสไม่ได้”

ใช่ สมาธิแก้กิเลสไม่ได้ แต่ไม่มีสมาธินะ จิตมันไม่เป็นอิสระ เอ็งคิดอะไรไปมันบอกไปโดยกิเลส บอกไปโดยสมุทัย

จิตที่ถูกทำลาย ความคิดเดิมถูกลบหมด

ถูกลบออกหมด ใช่ ลบออกแล้วเหลืออะไร ก็เหลือจิตใจ เหลือจิตก็เหลือแต่ผู้รู้นี่ไง แล้วถ้ามันเป็นจริง ถ้ามันเป็นข้อเท็จจริง เวลามันเป็นข้อเท็จจริงแล้ว ถ้าเป็นมิจฉามันส่งออก พอมันเหลือแต่รู้ ภูบรรลุดรรมแล้ว เหลือแต่รู้ ภูรู้แจ้งแล้ว เหลือแต่รู้ ภูรู้ทุกอย่าง

รู้อะไร

รู้ในตัวเอง

รู้ในตัวเองอยู่ได้นานไหม นักภาวนาจะรู้

เวลาครูบาอาจารย์ เวลามันทุกข์มันยาก มันทุกข์มันยากเพราะกิเลสมันแห่ เราที่ทุกข์ยาก กิเลสมันแห่

ทัศนคติ พันธุกรรมของจิต เวรกรรมของจิต มันคอยทิ่มคอยตำ มันคอยยุคอยแห่ เราเสียเปรียบเขา เราไม่เท่าทันสังคม สังคมรังแกเรา คนนั่นก็ไม่ได้ คนนั้นก็ไม่ใช่ มันทิ่มมันตำ

ภาษาเรานะ แล้วใครดีวะ ใครดี

แต่ถ้ามีสติปัญญา เวลาครูบาอาจารย์เราทำให้ฝึกหัด เริ่มต้นขึ้นมาเวลาบวชพระ เวลาบวชพระ อู้ฮู! สนุกครึ่กครึ่กนะ พานาคไปบวช โอ้โฮ! ญาติโยมไปส่ง แล้วเป็นดาวดวงเด่นเลย เข้าไปในโบสถ์ พอบวชเสร็จเขาก็กลับหมดเลย เหลือคนเดียว เขาพาไปส่งกุฏิ นั่งเหงาแล้วละหงอยตายเลย

เวลาไปบวชนะ คนเขาชื่นชม เขา อู้ฮู!

นี่เหมือนกัน เวลามันทุกข์มันยาก มันทุกข์มันยากมันส่งออกหมดนะ เวลาถ้ามันจะสงบเข้ามา มันสงบเข้ามาได้อย่างไร แล้วสงบแล้วนะ มันมีปฏิกริยาร้อยแปด

ไอ้ที่ว่าบรรลุดุธรรมๆ ใครบรรลุดุธรรม กูอยากรู้ซัก บรรลุดุธรรม เอ็งจะบรรลุดุธรรมเรื่องของมึง แต่กูขอคุยด้วยหน่อยหนึ่ง ถามคำเดียวจบครับ หลวงปู่เจี๊ยะถาม มันขาดอย่างไร แล้วมันเหลืออะไร ตอบไม่ได้หรอก

ฉะนั้น เวลาเราอยู่กับหลวงปู่เจี๊ยะ เวลาพระมานี่ โอ้! เราเป็นคนอุปัฏฐากอยู่นะ เรานั่งอยู่หลังหลวงปู่เจี๊ยะ พระองค์ไหนมา “นั่งหลับครับ นั่งหลับครับ แก่หลับครับ”

หลวงปู่เจี๊ยะก็ “พุทโธโง่ๆ พุทโธโง่ๆ”

ไอ้ที่มีชื่อเสียงคับฟ้าอยู่นี้ทั้งนั้นนะ ใครที่เคยไปถามหลวงปู่เจี๊ยะ กูได้ยินหมดนะมึง กูนั่งอยู่ด้วย

เวลาคนเจ็บไข้ได้ป่วยไปหาหมอมันพูดหมดนะ เพราะมันอยากหาย แต่พอเวลาออกจากหมอมามันเก่งกว่าหมอนะ หมอก็คแค่เป็นหมอ กูเป็นนายกนะมึง กูใหญ่กว่าหมอ แต่เวลามันไปหาหมอนะ “หมอ หายไหม หมอ หมอ”

นี่ก็เหมือนกัน เวลาไปหาหลวงปู่เจี๊ยะ มันพูดหมด อาการนะ เรานั่งฟังหมดนะ

นี่พูดถึง เพราะคนถามมันก็รู้ คนป่วยมันบอกอาการ มันต้องรู้ว่ามันเจ็บไข้ได้ป่วย คนที่บอกว่านั่งหลับๆ มึงก็รู้ ก็มึงถามท่านเองว่า “แก่หลับครับ” เขาพูดอย่างนี้เลยนะ “แก่หลับครับ” ก็รู้อยู่แล้วแล้ว แล้วเวลาออกจากหลวงปู่เจี๊ยะไปเก่งทั้งนั้นนะ ทั้งนั้น

ฉะนั้น เวลาคนที่ทำความสงบของใจ หลวงปู่เจี๊ยะท่านถึงบอกว่าต้องชำนาญในวิธี มันต้องมีพุทโธๆ กำหนดตลอดเวลา เพราะมันมาแต่เหตุ แล้วถ้าจิตมันสงบ สงบอย่างไร นี่เอาแล้ว จิตสงบหรือเปล่า

แล้วถ้าความชำนาญของท่าน ท่านบอกว่าให้เอาจิตอยู่กับข้อกระดูกเป็นข้อๆ ไป ท่านบอกว่า ต้องอยู่แบบนั้นสองหรือสามชั่วโมงโดยที่มันไม่แฉลบ มันไม่แฉลบ นั่นนะเป็นสมาธิ นั่นนะสมถะ เพราะมันอยู่ได้โดยตัวมัน

มันอยู่ได้โดยที่มันแฉลบออก ถ้ามันไปข้อศอก ขึ้นไปหัวไหล่ มันไปคิดเรื่องอื่น นั่นนะใช้ไม่ได้ มันยังไม่อยู่ แล้วถ้ามันอยู่ นี่เป็นสมถะคือสมาธิ แล้วเวลาเป็นสมาธิแล้ว ถ้าจิตเป็นสมาธิ ก็อยู่ในข้อเดิมนั้นแหละ แต่มันจะเป็นวิปัสสนา สมถะกับวิปัสสนามันเป็นอย่างไร นี่พูดถึงโดยหลักการ

นี่พูดถึงหลวงปู่เจี๊ยะนะ หลวงปู่เจี๊ยะท่านเป็นพระอรหันต์ ท่านทำของท่านมา เวลาล้มลุกคลุกคลาน ท่านก็ล้มลุกคลุกคลานมาก่อน ตอนภาวนาใหม่ๆ ท่านบอกเลย คนไปอยู่วัด ๗๐-๘๐ ปีเขานั่งภาวนาได้ ใ้เราเพิ่ง ๒๐ ปี เราเป็นวัยรุ่น เราเป็นผู้ที่ยังแข็งแรงอยู่ ทำไมภาวนาแพ้เขา อย่างนั้นแสดงว่าเรานิสัยไม่ดี เราเป็นคนเลวทราม ท่านตำหนิตัวท่านเองแล้วก็ฝึกหัดปฏิบัติเอาจนได้ แล้วจนได้ เวลาพูดมันจะเป็นความจริงอย่างนี้

ฉะนั้นบอกว่า ใ้ที่คำถามนี้ อย่างนี้ถูกไหม ถูก ถูกเพราะอะไร ถูกเพราะเราอบรมบ่มเพาะ เราสอนปุณฺณ ปุณฺณคือบริษัท ๔ อุบาสก อุบาสิกา อุบาสก อุบาสิกาเขาภาวนาเป็นหรือเปล่า เขาภาวนายังไม่เป็นของเขาใช่ไหม ก็ต้องฝึกหัดให้เขาภาวนาเป็นของเขา

เวลาภาวนาเป็นของเขา มันจะมีประสบการณ์อย่างนี้ จะไปรู้ใ้โนน จะไปรู้ใ้นี้ นี่แหละคือจิตส่งออก จิตส่งออกคือสมุทัย

สมาธิมันเป็นสมาธิ สมาธิไม่ได้ส่งออก สิ่งที่ส่งออกไป ส่งออกไปรู้ใ้ เห็นนิมิต เห็นเทวดา ได้ยินเสียงประโคมดนตรีไทย เทวดามา

จิตส่งออกคือสมุทัย

หลวงปู่ดูลย์บอกเลย จิตส่งออกเป็นสมุทัย ผลของการส่งออกเป็นทุกข์

ผลของการส่งออก “เฮ้ย! เสี่ยงดนตรีจริงหรือไม่จริง นิमितเห็นแล้วมันอย่างไร”

ผลของการส่งออก จิตส่งออกทั้งนั้น แล้วถ้ามันเป็นจริงละ

ถ้าจิตสงบ อาการรู้อย่างเดียวเท่านั้นโดยปราศจากความเห็นอื่นเจือปน

อยู่ได้นานขนาดไหน

เวลาอยู่ได้ อยู่ได้ด้วยพุทโธๆ มันอยู่ของมันได้ แล้วอยู่ได้ เวลาภาวนา ทุกคนภาวนาไป
สิ่งที่มันเป็นไป แล้วมันเป็นไป พอมันคลายออกมาเป็นอดีตไปแล้ว แล้วปัจจุบันเป็นอย่างไร

ชำนาญในวิธีๆ กำหนดพุทโธตลอดเวลา ผีกัดตลอดเวลา เหตุ เหตุ ถ้ามันมีคำปริกรรม
อยู่ คือจิตมันเกาะอยู่ที่พุทโธ มันไม่แล่นไปเรื่องอื่น มันจะไปไหน มันก็ต้องรู้ มันอยู่อาการรู้
เฉยๆ รู้แบบนี้ต้องมีสติ รู้แบบนี้ต้องมีสติค้ำไว้ มีคำปริกรรมดูแลมันอยู่

ใช้รู้แล้วไป จบครับ

เด็กเวลามันนอนหงายตลอดเวลา แล้วถ้ามันจะหัดคว่ำ ถ้าคว่ำไม่ตื่นนะ มันคว่ำแล้วมัน
หายใจไม่ออกตายนะ มันจะหัดคว่ำ หัดคลาน หัดเดิน ปฏิบัติของเด็กร้อยแปดพันเก้า แล้วถ้า
เด็กมันกินอิม มันมีความสุขของมัน มันเล่นของมันโดยไร้เดียงสา น่ารักๆ มันทำอะไรดูน่ารักน่า
ซังไปหมดนะ อาการร้อยแปดเลย แต่ความปรารถนาของพ่อแม่คืออะไร

ให้มันคลานเป็น ให้มันนั่งได้ ให้มันยืน และให้มันเดิน

อาการรคลาน อาการรนั่ง และอากาวยืน นี่อากาโดยหลัก โดยสมาธิ ศีล สมาธิ ปัญญา
สติ สมาธิ ปัญญา นี่คือหลักการ

แต่ที่มันคลาน มันคลานไปนะ มันไปโดนน้ำร้อน มันไปโดนเข็มทิ่ม ไปโดนอะไร มันจะ
ร้องให้ มันจะมีปัญหาหรือแปดพันเก้า จิตส่งออก รู้ร้อยแปด

เหมือนกัน อากาอย่างนั้นนะ แล้วโลกเป็นอย่างนั้น แล้วไม่ใช่เป็นอย่างนั้นธรรมดาณะ
เด็กมันชีวิตหนึ่งนะ พ่อแม่อีกชีวิตหนึ่ง คนละคนนะ แต่จิตเวลามันไปรู้ไปเห็น ใครรู้ใครเห็น มัน
หลอนทั้งนั้นนะ ฉะนั้น สิ่งของมันรู้มันเป็นนะ

ฉะนั้น คำถามว่า เวลาจะให้ฝึกหัด จะให้ฝึกหัดอย่างไร จะให้ภาวนาอย่างไร

จะให้ภาวนาก็ตั้งสติไป อยากจะภาวนาให้ใหม่ เรามีศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนา เราคิดว่าเราจะทำความสงบของใจของเราเข้ามา ถ้าใจมันสงบระงับเข้ามามันจะเป็นความสุข มีความสุข ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ อัปนาสมาธิ สมาธินี้ โอ้โฮ! มันหลากหลาย หลากหลาย จนว่าฉานเป็นอจินไตย อจินไตย ๔ คือสมาธิ สมาธิอาการของมัน ที่ขอบเขตของมัน อจินไตย ไปได้ทั้งนั้น เพราะวาสนาของคนมันหลากหลายนัก

แล้วคนคนหนึ่ง วาสนาของคนมันก็แตกต่างกัน ตั้งแต่เริ่มต้น ท่ามกลาง และที่สุด มันก็แตกต่างกัน ฉะนั้น จิตสงบไป สงบบ่อยครั้งเข้า สงบบ่อยครั้งเข้าจนเป็นสมาธิ สมาธิคือตั้งมั่น

อย่างที่ว่ามันเหลือแต่อาการรู้

อาการรู้ก็ถูกต้อง เราอยู่กับอาการรู้ แต่อาการรู้เรายืนยัน มันจะอยู่นานแค่ไหน อยู่ตลอดไปไหม

เวลาฝึกหัดเกือบตาย ได้เข้าไปจุ่มได้ที่หนึ่ง แล้วก็เสื่อมไปหมด มันเสื่อมตรงไหนล่ะ เสื่อมตรงที่เราไม่มีข้อวัตรปฏิบัตินี้แหละ เราไม่มีกติกากับหัวใจของเรา

กติกาของชาวพุทธ เห็นไหม ก่อนนอนก็ไหว้พระสวดมนต์แล้วนั่งสมาธิ ตื่นนอนแล้วสวดมนต์แล้วก็นั่งสมาธิ นี่กติกาของเรา

ถ้าการฝึกหัดนั่งสมาธิ ถ้ามันมีเหตุมีผลขึ้นมา มันจะรักษานี้ไว้ได้ ธรรมทั้งหลายมาแต่เหตุ มันต้องมีเหตุบำรุงดูแลรักษา แล้วถ้าเหตุมันบำรุงดูแลรักษา แต่ถ้ากิเลสมันคือ กิเลสมันที่มันตำ จะบำรุงดูแลรักษาขนาดไหนก็ทำให้สงบแบบเดิมไม่ได้ ไม่ได้

แล้วถ้ามันสงบแบบเดิม แคร์ักษาสมาธิให้สมาธิมันมั่นคงนะ นี่จิตตั้งมั่นๆ แล้วจิตตั้งมั่นแล้วถ้ามันนุ่มไปเห็นสติปัฏฐาน ๔

เพราะจิตตั้งมั่นแล้วคือจิตตั้งมั่น สมาธิคือสมาธิ สมาธิแล้วมันจะไปรู้เห็นอาการต่างๆ สิ่งที่มีมันรู้มันเห็นต่างๆ เหมือนอาการของเด็กๆ อาการร้อยแปดพันเก้า ใจที่ส่งออกๆ รู้ทั้งหมด รู้เพราะอะไร

สร้างเวรสร้างกรรมมาขนาดไหน การสร้างเวรสร้างกรรมมา นั่นละช่องทางที่มันจะต้อง ออกไปก่อเวรก่อกรรมของมันต่อไป แล้วถ้ามันออกไป ออกไปโดยความเจ็บช้ำน้ำใจนะ ออกไป ชดใช้เวรใช้กรรมของมันนะ มันมีเวรมีกรรมอะไรของมันนะ นี่ส่งออกทั้งนั้น ส่งออกทั้งนั้น ส่งออก

เหมือนเราไป ทำงานแล้วเงินทองไม่พอใช้ก็ไปกู้ยืมระบบ ไปกู้ยืมระบบแล้ว เวลาใช้ หนี้ไม่ทันก็กู้ซ้ำกู้ซ้อนเพื่อจะมาใช้หนี้เดิม

ส่งออกไปแล้วไปเห็นนั่นเห็นนี่ ส่งออกทั้งนั้น มันเป็นเรื่องจิตส่งออก

ทีนี้ คำว่า “จิตส่งออก” จะมีสติปัญญาอย่างไร จะเท่าทันมันอย่างไร จะเท่าทันแล้ว จะรักษาความมั่นคงของสัมมาสมาธิอย่างไร

ศีล สมาธิ ปัญญาไม่เกิดหรอก ใ้ที่ว่าปัญญาๆ ใ้ที่ว่าใช้ปัญญาไปเลยๆ ใช้ปัญญาไป เลยมันก็ใช้สามัญสำนึก ใช้ความคิดนี้ไง มันก็สติปัญญาทั้งนั้นนะ มันก็อารมณ์นะ มันเป็นอารมณ์ ความรู้สึกเราที่มันขยับดันออกมาละ เราก็จินตนาการของเราไป มันก็ดีเป็นครั้งเป็นคราว แล้ว อย่งไรต่อ

แต่ถ้ามีสติปัญญาควบคุมมันให้ดีนะ มันคิดอะไรนะ แล้วสติปัญญาเท่าทันมันนะ คิดผิด คิดไม่ดี คิดเลวทราม มันละอายนะ วันหลังจะคิดอีกมันเบา นี่ปัญญาอบรมสมาธิ ที่มันใช้ ความคิดๆ มันได้แค่นี้แหละ

ฉะนั้น สิ่งที่ว่า สงสัยในการภาวนา

เราไม่ต้องสงสัย เราฝึกหัด เราประพฤติปฏิบัติขึ้นมาเพื่อให้เป็นความจริงของเรา ถ้าเป็น ความจริงของเราละ แค่มิวาสนา แค่นับถือพระพุทธศาสนา นี่ก็บุญกุศลแล้ว ในพระไตรปิฎกนะ แคเห็นแสงฉัพพรรณรังสีของพระพุทธเจ้า เกิดบนสวรรค์นะ เป็นเทวดา ศรัทธาใน พระพุทธศาสนาไปเกิดเป็นเทวดา

อารมณ์ก่อนตาย เวลาตาย ตายด้วยอะไร ตายด้วยความมั่นคงในพระพุทธศาสนา สวรรค์แล้ว อารมณ์นี้แหละ อารมณ์กับอารมณ์มันอารมณ์ อารมณ์คืออารมณ์ของใจ

มนุษย์มีเครื่องนุ่งห่ม เครื่องนุ่งห่มของคนจะเป็นอย่างไร เครื่องนุ่งห่มของกษัตริย์นะ ผ้า เขาทอด้วยทองคำนะ ใช้เส้นทองคำทอ แล้วผ้าเขาไม่ได้ซัก เวลาเขาจะนุ่งห่มเขาจะนุ่งซับใน แล้วใต้นุ่งห่มอยู่ภายนอก เขาบำรุงรักษาของเขา นี่อาการนี้ไง

นี่ก็เหมือนกัน อาการความรู้สึกของคนใจ แล้วสิ่งที่อาการ สิ่งที่เป็นความชั่วร้ายมัน ขนาดไหน

แค่มีศรัทธาความเชื่อในพระพุทธศาสนาที่เกิดบนสวรรค์นะ อาการอันนี้มันประคองจิต นั้นไป ฉะนั้น เวลาถ้าจิตมันมีอำนาจวาสนาของมัน มันจะฝึกหัดภาวนาของมัน เราจะรักษา อย่างไร จิตของเราให้มันคง

ถ้ามันคงนะ จิตตั้งมั่นๆ จิตตั้งมั่นพอน้อมไปเห็นสติปัญญา ๔ มันเห็นกิเลสมันสะเทือน มาก นี่จะเข้าสู่วิปัสสนา

สมถกรรมฐาน วิปัสสนากรรมฐาน วิปัสสนา ภาวนามยปัญญาเกิดอย่างไร

ไถ่บุญก็ไม่ต้อง ไถ่นี้ก็ไม่ต้อง แล้วสัพเพหระ ปัญญาเกิดๆ บรรลุธรรม บรรลุแล้วบรรลุอีก

ส่งโรงพยาบาลกันมาเยอะ มาปฏิบัติอยู่ฝั่งนู่นนะ หลายๆ คนมาถามปัญหา เวลาตอบ ปัญหาไปเขาพูดเลย “หนูกินยาอยู่ค่ะ”

ชิมเศร้า ๓๐ เปอร์เซนต์ของประชากรไทย แล้วจิตที่มันผิดปกติแล้วแข็งไปสอนใช้ปัญญา ไถ่นี้มันเท่ากับว่าเสพยาบ้า แล้วมาแล้วให้ยาบ้าเสพสองเท่าเพื่อจะให้มันผลิตเพลิน แล้วมันไป ไหนล่ะ

หลอนครับ แล้วคนอย่างนี้ใช้ใหม่จะให้มาอบรมบ่มเพาะมาสั่งสอนอยู่นะ ไร่สาระ

เราเห็นกับสังคมไทย เราเห็นกับชาวพุทธ เราปกป้องไถ่ที่มีจิตปฏิญญาความเห็นผิดให้เข้ามา ชี้นำไม่ได้

แล้วถ้าชี้นำให้ถูกต้อง พุทธโธ กรรมฐาน ๔๐ ห้อง ปัญญาอบรมสมาธิ แล้วถ้าจิตมันสงบ เข้ามาให้มันสงบเข้ามา

สิ่งที่บอกว่าเหลือแต่รู้ เหลือแต่รู้ต้องมีสติ เรามีสติ เรามีสัมปชัญญะของเรา แล้วเหลือแต่รู้เกิดจากอะไร เกิดจากวิธีการใด แล้วเราจะทำวิธีการนั้น แล้วถ้าทำวิธีการนั้น ก็เลสมันรู้เท่าแล้ว มันจะสงบอีกไม่ได้ สงบอีกไม่ได้เพราะอะไร

เพราะว่าการทำความสงบ การฝึกหัดภาวนา นี่คือเครื่องมือ นี่คืออริยสัจ นี่คือการจะไปปราบปรามกิเลสในใจของตน

กิเลสมันครอบครองใจของมนุษย์มาไม่รู้แต่ดึกดำบรรพ์ขนาดไหน แล้วมันจะยอมให้ธรรมะแทรกเข้ามาในใจของบุคคลนั้น มันเป็นไปได้ไม่ได้เลย แล้วมันเป็นไปได้ยากมาก

แต่ผู้ที่มีอำนาจวาสนา ใจของตนเป็นสิทธิของตน ใจของตนมันยิ่งใหญ่ของตน ใจของตนต้องมีอำนาจวาสนา ใจของตนนั้นต้องมีความมุ่งมั่น ใจของตนนั้นต้องมีวิธีการจะรักษา วิธีการที่จะต่อกรกับกิเลสของตน เวลาต่อกรๆ ต่อกรกับมันไป

เวลาพระพุทธศาสนาไป บังคับตั้ง สันติปฏิรูปโก รู้จำเพาะตน สันติปฏิรูปโก แล้วคนอื่นมันจะรู้ได้อย่างไร รู้ได้ก็เพราะครูบาอาจารย์นี่รู้ รู้ได้เพราะครูบาอาจารย์บอกว่า ต้นคด มันไปตรงไม่ได้

เริ่มต้นด้วยความเหลวไหล เริ่มต้นด้วยการชุกกระชากลากกันไป เริ่มต้นด้วยการเหยื่อชักนำกันไป

เฮ้ย! ปฏิบัติเพื่อเหยื่อหรือ ปฏิบัติเพื่อสังคมหรือ

มันปฏิบัติเพื่อความรู้แจ้งนะเว้ย มันไม่ได้ปฏิบัติอย่างนั้น

ฉะนั้น ไม่ต้องหวังว่าไม่มีเพื่อน ไม่ต้องหวังว่าไม่มีพรรคพวก เพราะพรรคพวกช่วยเองไม่ได้หรอก เวลาภาวนา หายใจเข้านี่พุท หายใจออกนี่โธ จิตมีงเท่านั้น ตัวเองเท่านั้น บังคับตั้ง สันติปฏิรูปโก ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน ตนเท่านั้น

แล้วตนเท่านั้นแล้ว ต่อไปก็นี้ไง อาจารย์เิง ครูบาอาจารย์ที่ตีงามจะคุ้มครองดูแลให้เขาประพฤติปฏิบัติของเขาไป แล้วคุ้มครองดูแลโดยความเป็นธรรม ไม่ให้เล่ห์ให้เหลี่ยม ไม่ให้เหยียบย่ำ ไม่ให้ด้วยเล่ห์ด้วยกล

มันสอนด้วยเล่ห์ด้วยกล มันไม่ได้สอนด้วยธรรม มันเอาด้วยเล่ห์ ด้วยมนต์ด้วยคาถา มันไม่เอาความจริง เพราะมันไม่รู้ มันไม่รู้จริง มันไม่รู้จริงมันถึงกล้าพูดอย่างนั้น กล้าทำอย่างนั้น นี่พูดถึงว่าพวกที่ว่าด้วยเล่ห์ด้วยกล

ฉะนั้น สิ่งที่ว่าปัจเจกตั้ง สันทิฏฐิโก ใครก็ช่วยเราไม่ได้ คำว่า “ช่วยเราไม่ได้” เห็นไหม องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้ชี้ทาง แล้วเราเป็นผู้ที่ปฏิบัติ แล้วองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์ เป็นศาสดา เป็นผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ มันชอบธรรมอยู่แล้ว

แล้วถ้าครูบาอาจารย์เป็นธรรมๆ ท่านปกป้อง ท่านคุ้มครองลูกศิษย์นะ แต่ลูกศิษย์ไม่รู้ตัว หลอก แล้วลูกศิษย์ไม่รู้ด้วยว่าอะไรผิดอะไรถูก แต่ท่านก็พยายามจะรักษาแนวทางที่ถูกตองนั้นไว้ ใ้ที่ผิดๆ พยายามต้องคัดออก คัดออก คัดออก บัดมันออกไป

เพราะต้นเหตุแห่งการบ้าคลั่ง ต้นเหตุแห่งการประพฤติปฏิบัติด้วยความเหลวไหล มันเป็นกระแสสังคม มันเป็นอุปาทานหมู่ มันบ้าบอคอแตก อยากได้ยศถาบรรดาศักดิ์ อยากได้หัวขิ่น อยากได้ตาลปัตรหลายๆ ใบไช้ใหม่ ไร้สาระมากนะ

ฉะนั้น คำว่า “ไร้สาระมาก” เราทำของเรา ถ้าภาษาธรรมเรียกว่าเมตตา เมตตาชาวพุทธด้วยกัน ไม่ให้ใครเข้ามาชักนำให้เป็นพวกผีดิบ พวกเปรต พวกนรกจกเปรต ไม่เอา จบ

ถาม : ข้อ ๒๙๙๙. เรื่อง “พบผู้รู้”

ขอความเมตตาหลวงพ่อบุญขออนุญาตกราบเรียนการภาวนาและถามคำถามเจ้าค่ะ

หนูภาวนาดูกาย ใจ และพิจารณาถึงจิตผู้รู้ ปัจจุบันมันชัดเจนยิ่งขึ้น หนูรู้ถึงความจริง เห็นจริงโดยธรรมชาติอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ขณะผู้รู้ที่รู้จริงนั้น ขณะนั้นไม่เห็นตัวตนของผู้รู้นั้น ขออนุญาตเรียกว่าจิต ซึ่งตั้งอยู่ด้วยสติ มองเห็นใจนึกคิดเสมือนดูหนังฟังวิทยุ และเห็นกายทั้งสามส่วน กาย ใจ และจิตผู้รู้ ผู้ดูอยู่ คือคนละส่วนกัน

ขอหลวงพ่อบุญเมตตาชี้แนะแนวทางเพื่อให้เห็นความชัดเจนในการขาดแยกออกจากกัน โดยสิ้นเชิงทั้งสามส่วน

ตอบ : นี่คือคำถาม นี่ไง เห็นกาย เห็นจิต เห็นผู้รู้ มันแยกกันๆ

เวลาคนภาวนาไปๆ สิ่งที่เราคนที่มีอำนาจวาสนา เวลาจิตมันสงบแล้วมันก็ไปรู้ไปเห็นของมัน ถ้ารู้เห็นของมัน มันก็เป็นการเห็นชั่วครั้งชั่วคราว เวลาการประพฤติปฏิบัติ ถ้ารู้ได้อย่างนี้ โดยครูบาอาจารย์ เก่งมากๆ

นี่เราก็บอกว่าเก่งมากๆ แต่ความเก่งมากๆ มันก็เห็นได้เป็นครั้งเป็นคราว คำว่า “เป็นครั้งเป็นคราว” มันไม่ตลอดไปไง

สิ่งที่มันตลอดไป เห็นใหม่ ในทางอริยสัจนะ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับ นิโรธ ขณะที่มันจะดับได้ ถ้าดับได้ มันจะดับด้วยอะไรละ ดับด้วยมรรค ๘ แล้วมรรค ๘ สมบูรณ์ใหม่ คำวิชอบงานชอบ เพียรชอบ ความชอบธรรม มันชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม

ถ้าความชอบธรรม เห็นใหม่ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้เองโดยชอบ พระสารีบุตร พระโมคคัลลานะ พระอรหันต์ในสมัยพุทธกาลก็เห็นธรรมโดยชอบ เวลาชอบแล้วมันจะไปขัดไปแย้งกับพระพุทธเจ้าได้อย่างไร

“มันไม่มีขัดไม่มีแย้ง เราไม่มีชนะก็ได้ เราไม่ต้องทำอะไรก็ได้”

ไฉนมันเพื่อใจ มันเป็นจริงไปไม่ได้

แต่ไฉนเวลามันรู้มันเห็น เห็นใหม่ เราก็บอกว่า เวลาครูบาอาจารย์ที่อบรมบ่มเพาะท่านสั่งสอนก็สั่งสอนคนที่มีกิเลส เวลาที่มีกิเลสขึ้นมา เวลาปฏิบัติไป กิเลสของคนมันน้อยเปอร์เซ็นต์อยู่แล้ว ด้วยศรัทธา ด้วยความเชื่อของเรา ด้วยวาสนาของเรา เวลาเราฝึกหัดปฏิบัติ มันจะสงบลงได้ เวลาสงบลงได้ ถ้าคนมีวาสนามันก็รู้เห็นอย่างนี้ แต่เวลาคนที่ไม่มีความอำนาจวาสนาเท่านั้นนะ เวลาจิตสงบก็คือมันสงบไป มันก็มีความสุขเฉยๆ

แต่เวลาคนที่มีมันสงบแล้วมันไม่มีวาสนาพอ มันก็ออกรู้ ออกรู้มันก็ต้องยืนยันโดยตัวตนของตน เพราะตนเป็นผู้รู้ผู้เห็น เวลาผู้รู้ผู้เห็นขึ้นมาแล้วมันก็มีหัตถ์จรรยว่าจิตสงบแล้วไปรู้ไปเห็นอย่างนั้น ส่งออก

โดยธรรมชาติมันส่งออกทั้งนั้นนะ เพราะไม่ปฏิบัติมันส่งออกอยู่แล้ว ความคิดนี้ส่งออกเพราะความคิดไม่ใช่จิต จิตคือธาตุรู้ ธาตุรู้ถ้ามันรู้ตัวมันเองมันถึงมหัตตจรรย

ไฉนมันรู้โดยผ่านขั้น ขั้นคือผัสสะ ผัสสะกระทบกับอะไร ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เวลา มันส่งออกมันก็ส่งออกเป็นธรรมชาติของมัน ศึกษาเล่าเรียนต่างๆ ก็ด้วยขั้น ๕ ของเรา นี้แหละ ด้วยกายกับใจ ใจคือขั้น ๕ กายคือธาตุ ๔ เวลามันก็ส่งออกโดยธรรมชาติของมัน แล้วคนที่มีอำนาจวาสนามากน้อยขนาดไหนมาเกิดเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา มันก็เป็นชาวพุทธ เวลาปฏิบัติขึ้นมาอยู่ที่อำนาจวาสนาของคนจะสูงจะต่ำขนาดไหน

ถ้าคนอำนาจวาสนาที่มันเบาบางนะ เวลาประพฤติปฏิบัติจะทุ้มเทขนาดไหนนะ มันก็ไม่ได้เห็นได้อะไร ไม่เห็น มันเป็นอย่างนั้นนะ แต่ได้ ได้โดยบุญกิริยาวัตถุ เราเสียสละความสะดวก ความสบาย เราเสียสละสิทธิพื้นฐานของเรา แล้วเรามาตั้งสมาธิบูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ตามที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพูดกับพระอานนท์ว่า

“อานนท์ เธอบอกเขานะ ให้ปฏิบัติบูชาเราเกิด ปฏิบัติบูชาเราเกิด”

การปฏิบัติบูชา เหมือนนักกีฬา นักกีฬาถ่วงแข่งขันจะแพ้ จะแพ้ จะแพ้ มันก็ได้ลงแข่งขัน นี่การปฏิบัติฯ เราก็ได้ปฏิบัติของเรา เราได้เอากายของเราบูชาพระพุทธเจ้า ถ้ามันจะเป็นจริงเป็นจัง มันเป็นสมความปรารถนาของเรา จิตมันก็ได้สงบบ้าง ได้มีความสุขบ้าง แต่ถ้ามันไม่สงบ มันไม่มีความสุข เราก็ได้ยกกายกับใจเรานี้บูชาองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เราไปทำบุญทำกุศลกันว่ามันเป็นบุญๆ แล้วปฏิบัติบูชามันจะไม่ใช่บุญตรงไหน มันเป็นบุญกุศลอยู่แล้ว แต่บุญกุศลทำไมมันทุกข์ขนาดนี้ล่ะ บุญกุศลทำไมมันเจ็บมันปวด มันทุกข์ มันยากขนาดนี้ล่ะ มันเจ็บมันปวด มันทุกข์มันยาก กรรมเก่า ใครสร้างเวรสร้างกรรมมามากน้อยขนาดไหน

แต่ผู้ถามเขามีวาสนาของเขา เห็นไหม “หนูพิจารณากายกับใจ จนเห็นกาย เห็นใจ เห็นจิต มันแยกเป็นสามส่วน ถ้าแยกเป็นสามส่วนแล้ว มันแยกแล้ว หนูอยากให้มันแยกเด็ดขาด”

นี่ เออ! มีวาสนาอยู่ชนิดหนึ่งที่ยังรู้ว่าใช้ที่เห็นแยกมันเห็นโดยจิตมันรู้มันเห็นของมัน แต่มันไม่ใช่รู้เห็นด้วยศีล ด้วยสมาธิ ด้วยปัญญา

จิตเห็นอาการของจิต จิตเห็นสติปัฏฐาน ๔ ตามความเป็นจริง มันพิจารณาแล้วมันเป็นไตรลักษณ์ ถ้าเป็นความคิดมันแยกออก รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

อารมณ์ความรู้สึกของคนประกอบไปด้วยรูป รูปคืออารมณ์ สิ่งที่มีมันแยกได้มันเวทนา ที่มีมันเป็นความรู้สึกขึ้นได้ก็เป็นสัญญา ที่มีมันเป็นสิ่งที่มันสืบต่อนั้นก็ป็นสังขารมันปรุง แล้วมันวิญญานรับรู้ ถ้าจิตมันพิจารณาจิต จิตมันพิจารณาธรรม เวลามันแยกออกๆ อารมณ์นี้คลายออกหมดเลย แล้วคลายออกโดยมันรู้มันเห็นของมันนะ

เหมือนที่ว่าผู้ที่ประพฤติปฏิบัติเขาบอก เขาบอกหัวหอม หัวหอมมันเป็นชั้นๆ เวลาปอกผลไม้มันมีเปลือก มีเนื้อ ปอกมะพร้าวมันมีเปลือก มีกะลา มีเนื้อมะพร้าว มีน้ำมะพร้าว มีใจมะพร้าว มันปอกออก ปอกออก

ความคิดที่มีมันจับต้องของมันได้มันปอกออก ปอกออก เห็นไหม เขาไม่ใช่ดูเฉยๆ เขาไม่ได้คาดไม่หมาย

ไอ้ที่พูดนี้ คนที่เห็นจริงเขาเห็นจริงๆ นะ แต่เวลาอธิบายเป็นทฤษฎีแล้ว ไอ้คนฟังก็จินตนาการแล้ว แตกต่างแล้ว นี่มันแตกต่างอย่างนี้ไง

พูดถึงว่า สิ่งที่เป็นจริง รู้จริงเห็นจริง มันก็เป็นวาสนาของคนที่มีมันเห็นว่า กาย ใจ จิตแยกออก ต่างคนต่างอยู่ เห็นชัดๆ เลย

เห็นชัดๆ ก็เห็น ก็เห็นไง เห็นก็เห็น เห็นก็ส่งออกไป

แต่ถ้าจิตมันสงบระงับ ถ้ามันเห็นสติปัญญา ๔ มันจับของมันไง แล้วถ้ามันเห็น มันไม่ใช่เห็นอย่างนี้ไง มันเห็นด้วยสติด้วยปัญญาไง ปัญญามันแยกแยะไง ปัญญามันเห็นว่า สิ่งนี้เกิดขึ้นจากอะไร ตั้งอยู่ด้วยอะไร แล้วเวลามันแยกออก มันแยกออกอย่างไร เห็นไหม การพิจารณากายๆ นี้แหละ กายมันเป็นอย่างไร ทำไมมันถึงมีไตรลักษณ์ละ แล้วไตรลักษณ์เป็นอย่างไร

ไอ้ที่พูดถึง เห็นไหม ฉะนั้น สิ่งที่ประพฤติปฏิบัติมันเป็นปฏิจจสัจจะ เป็นปฏิจจสัจจะของจิต เวลามันส่งออก มันส่งออกโดยธรรมชาติ เพราะจิตมันต้องส่งออกอยู่แล้ว ถ้าไม่ส่งออก พลังงานเราจะสื่อสารอะไรกัน

แต่ธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทวนกระแสกลับ มันกลับนะ แล้วเวลามันกลับ ภาวนามยปัญญา ปัญญาที่มันทวนกระแสกลับเข้าไปจับกิเลส แล้วเห็นกิเลส แตกต่างกันอย่างนี้

นี่เวลามันเป็นจริงเป็นจัง เราพูดทุกที เพราะเราพูดถึงเป็นบุคลาธิษฐานไป ว่าหลวงตา พระมหาบัวท่านขึ้นไปหาหลวงปู่แหวน ท่านไปถามปัญหาอย่างนี้ แล้วหลวงปู่แหวนท่านตอบ ชัดเจน ผู้รู้กับผู้รู้ ปัญญาชนกับปัญญาชน พระอริยบุคคลกับพระอริยบุคคล เขารู้เหมือนกัน มัน จะแตกต่างกันอย่างไร

ในวิชาซีพีเดียวกัน มันแตกต่างกัน แสดงว่าเองไม่รู้จริง นี่วิชาซีพีนะ

นี่วิชาอริยสัจ วิชาแก้ทุกข์ แล้วแก้ทุกข์เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามใจ “ขอหลวงพ่เมตตาชี้แนวทางหรือให้ความชัดเจนในการขาด แยกออกจากกันชัดเจนโดยสิ้นเชิง”

สิ่งที่รู้ที่เห็นเป็นอดีตไปแล้ว กลับมาทำความเข้าใจของใจเข้ามา ถ้าใจสงบ เห็นกาย เห็นจิต จับกาย จับจิต จับแล้วแยก ถ้าจับกาย พิจารณากายให้เป็นไตรลักษณ์

มันต้องพิจารณาให้รู้คุณ รู้โทษ มันต้องเห็นโทษ เห็นคุณ แล้วมันเป็นไตรลักษณ์ ทุกข์ เหตุให้เกิดทุกข์ ทุกข์ดับ ดับด้วยอริยสัจ สัจจะ งานชอบ ความชอบธรรม มันชัดเจนของมัน มัน ต้องมีความชัดเจน ชัดเจน

สิ่งที่เวลาพิจารณาไปแล้วมันปล่อย มันอะไร ถ้าเห็นสติปัญญา ๔ ตามความเป็นจริง เวลามันปล่อยเป็นชั่วครั้งชั่วคราว นี่เขาเรียกว่าชั่วคราวๆ ชั่วคราวคือตัญจะปคทาน พิจารณาซ้ำ แล้วซ้ำเล่าๆ ถ้าชั่วคราวๆ ถ้ามันสมบุรณ์แบบของมัน มันพิจารณาของมันได้ สมบุรณ์แบบคือสติ สมาธิ และปัญญา

แต่พอมันพิจารณาไปแล้วสมาธิมันจะอ่อนลงเป็นธรรมดา คนทำงานแล้วมันต้องล่า คนทำงานแล้วมันต้องใช้กำลังไปโดยธรรมชาติของมัน ถ้ามันอ่อนแล้วนะ มันไขว่เขวเลย ภาพ ไม่ชัดเจนแล้ว แล้วมันก็ต้องกลับมาทำความเข้าใจของใจเข้ามา เวลาใจสงบแล้วกลับมา พิจารณากาย กายจะชัดเจนขึ้น

คือเหมือนรถ ถ้าเราได้ชาร์จไฟเต็ม วิ่งได้ ๖๐๐ กิโลเมตร แล้วถ้าแบตเตอรี่หมดจบบรรยากาศ พลังงานก็เหมือนกัน สมาธินี้ตัวพลังงานตัวสำคัญเลย เพราะมันขาดสมาธิ แต่รถมันจอดอยู่ไ่มันเคยขับผ่านไปมันคิดแต่เรื่องเดิมๆ ใจ ความจริงไม่มี ไม่มีหรือ

ถ้าเป็นความจริงมีนะ

“ให้หลวงพ่อดีแนะแนวทาง”

ต้องทำความเข้าใจของใจ ใจที่มันเห็นกาย เห็นจิต มันแยกกันนั่นนะ นั่นนะมันไปรู้ไปเห็น ไปรู้ไปเห็น เห็นโดยไม่มีเหตุผลใช่ไหม เห็นเฉยๆ เห็นนิมิตส่งออก ไม่มีเหตุผลอะไร

แต่ถ้ามันเห็นแล้วมันจับ จับ จับ จิตเห็นอาการของจิต

เพราะมันไม่รู้มันไม่เห็น มันไม่จับ ไม่มีจำเลย ไม่มีผู้เสียหาย ไม่มีเจ้าทุกข์ ไม่มีอะไรเลย คดีนี้เป่าพวง! จบ คดีอะไรมาพวง! จบ เฮ้ย! เขาอยู่กันอย่างไรวะโลกนี้

มีผู้เสียหาย มีจำเลย มีโจทก์ มีทุกอย่างพร้อม มีกิเลส

นี่ไง “กิเลสเป็นนามธรรม ไม่เคยเห็นมัน”

เห็น ยถาภูตัง กิเลสตาย เกิดญาณทัสสนะ ยถาภูตัง เวลากิเลสมันตาย อริยสังขะ หลอกหลวงกันไม่ได้ แล้วตนหลอกหลวงตนมันเป็นไปได้อย่างไร ถ้าเป็นกิเลสมันยิ่งกว่าหลอก มันสร้างภาพหมดเลย กิเลสบังเงา เอาธรรมะมาอ้างอิง แล้วก็จินตนาการไป

“อ้าว! ก็เหมือนกัน พุดเหมือนกัน อาจารย์ลำเอียง จับผิดแต่คนอื่น ตัวเองก็พุดเหมือนกัน”

อ้าว! ก็พุดคำเดียวกัน กินก็กินด้วยกันนี่ไง แต่กินอะไรล่ะ กินธรรมหรือกินกิเลส กิเลสเต็มปากเต็มคำ กิเลสคือความไม่รู้ กิเลสคือเห็นแก่ตัว กิเลสคือไม่รับผิดชอบ

ธรรม สติ สมาธิ ปัญญาชัดเจนของเขา แล้วเขาทำของเขาด้วยอำนาจวาสนาของเขา

นี่พุดถึงว่า ขอหลวงพ่อดีแนะนำ

คำว่า “แนะนำ” นะ ต้องทำความเข้าใจของเราให้มันคง มันคงเสร็จแล้วน้อมไป ถ้ารู้ถ้าเห็นตามความเป็นจริง

ไอ้ที่รู้ที่เห็นนี้มันรู้เห็นด้วยบุญด้วยบาป มันรู้เห็น เห็นไหม พิจารณาไปแล้วเห็นกาย มันเห็นด้วยบุญด้วยบาป

แต่ถ้าเห็นจริงๆ จับแล้วนะ มันสะท้อนกว่านี้ มันต้องสะท้อนใจของตน มันสะท้อนใจ คือมันสะท้อนกิเลสไป ถ้าสะท้อนกิเลส มันเห็นกิเลสไป

จิตเห็นจิตเป็นมรรค ผลจากการพิจารณาๆ มันจะเป็นนิโรธ

จิตส่งออกทั้งหมดเป็นสมุทัย

ผลของการส่งออกเป็นทุกข์

จิตเห็นจิต จิตเห็นสติปัฏฐาน ๔ เห็นกาย เห็นเวทนา เห็นจิต เห็นธรรม เป็นมรรค

ผลจากจิตเห็นจิตเป็นนิโรธ

นิโรธ นิโรธคือดับทุกข์ นิโรธคือขาดโดยสิ้นเชิง ที่โยมถามมานี้ไง หลวงปู่ดูลย์สอน แต่คนไม่เป็นมันก็แต่งเติมเสริมต่อตามแต่กิเลสมันจะพอใจ กิเลสมันพอใจอย่างไรมันก็แต่งเติมเสริม ต่อเป็นอุปาทานหมู่ มันไม่ตามข้อเท็จจริง

ข้อเท็จจริงใจ จิตส่งออกเป็นสมุทัย ส่งออกทั้งนั้น สมมติทำให้เป็นตัวตน มันจะไม่ส่งออก

ผลของส่งออกเป็นทุกข์ เพราะจิตส่งออก

จิตเห็นจิตมันส่งไปที่สติปัฏฐาน ๔ มันใช้กำลังของมัน พิจารณาของมัน จิตเห็นจิตเป็นมรรค เป็นมรรคก็เป็นภาวนามยปัญญา

ผลจากจิตเห็นจิตเป็นนิโรธ คือมันขาด ขาดที่โยมถามมา ที่มีความต้องการ มีความต้องการให้ขาดโดยสิ้นเชิงไป การสิ้นเชิงคือสมุจเฉตพหุ

ชั่วคราว ชั่วคราว ชั่วคราว กิเลสครั้งหนึ่ง ธรรมะครั้งหนึ่ง ชั่วคราว ชั่วคราว ชั่วคราว แล้วเดี่ยวธรรมะก็เสื่อมลงๆ กลายเป็นกิเลสทั้งดุ้น กิเลสทั้งแท่ง แล้วจะเป็นกิเลสหมดเลย แล้วก็พรวดเพื่อละเมอเพื่อพัก “ไม่ต้องมีขณะก็ได้”

ไม่มีชนะก็ไม่มีนิโรธ ไม่มีชนะก็ไม่สมมุจเฉทปหาน มันก็ไม่เด็ดขาดโดยสิ้นเชิงไง ถ้าชนะ
จิตนิโรธดับทุกข์โดยสิ้นเชิง องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสรู้เองโดยชอบ โดยชอบธรรม
เอวัง